

L'ADQUISICIÓ DEL LLENGUATGE ESCRIT EN EL DEFICIENT AUDITIU

A partir del coneixement del tema en la pràctica i de la revisió d'aportacions bibliogràfiques diverses, es fa una reflexió sobre el procés d'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura en els deficients auditius.

Es donen orientacions vàlides per recolzar el xiquet sord en l'adquisició del llenguatge escrit —en els aspectes de codificació, de comprensió lectora i d'escriptura— indicant, d'un altra banda, que el fet de llegir contribuirà, en el deficient auditiu, a millorar el seu llenguatge oral.

primera vegada un alumne menut d'aquestes característiques, ens mostrava la seua estranyesa en pensar si aprendria a llegir i a escriure o de quina manera ho faria. En el present article intentarem donar resposta a aquestes preguntes, explicant la problemàtica de l'adquisició de la lectura i de l'escriptura en els deficients auditius i indicant algunes orientacions que poden ser útils.

ALGUNES CONSIDERACIONS PRÈVIES

Malgrat tenir el text oral i el text escrit unes característiques ben diferenciades, és evident l'estreta relació que existeix entre el llenguatge oral i el llenguatge escrit. Com podem veure després, aquesta imbricació encara es fa més manifesta quan es tracta d'una població en la qual la manca d'informació per via auditiva dificulta seriosament l'adquisició del llenguatge verbal.

Paulina Ribera
Psicòloga

La presència d'alumnes deficients auditius a les aules ordinàries és un fet cada vegada més freqüent i assumit per la comunitat escolar. És evident el benefici de la integració per a la majoria —en les circumstàncies actuals— dels xiquets deficients auditius, els quals poden així enriquir el seu llenguatge oral gràcies a la interacció amb els oients en un medi on tenen la necessitat de comunicar-se amb ells, al temps que s'insereixen des de ben menuts en la societat en què hauran de viure. Representa també un benefici per als altres alumnes que d'aquesta manera poden créixer i educar-se entenant la normalitat de la diversitat.

Els logopedes que treballem amb alumnes sords integrats, sovint ens hem trobat amb professors que, en haver d'atendre per

L'aprenentatge de la parla per part del xiquet deficient auditiu depèn de diversos factors entre els quals és determinant el grau de pèrdua auditiva, però també la capacitat intel·lectual, el suport familiar, l'atenció logopèdica i escolar, la utilització dels audífons, l'interès del xiquet per aprendre a parlar i el seu equilibri emocional, entre altres. Aquest fet implica que la població amb deficiència auditiva presenta una gran heterogeneïtat dins d'un «continuum» que comprèn des de xiquets amb unes possibilitats d'aprenentatge similars a les dels oients fins a altres que tenen unes necessitats educatives molt específiques. Per aquest motiu resulta difícil generalitzar quan es parla de temes relacionats amb els deficients auditius. El que direm en aquest article està referit a xiquets amb pèrdua auditiva important i, a més, prelocutiva (és a dir, de naixement o anterior a l'adquisició del llenguatge).

CARACTERÍSTIQUES I DIFICULTATS EN L'ADQUISICIÓ DE LA LECTURA I DE L'ESCRITURA EN ELS DEFICIENTS AUDITIUS

Encara que resulte sorprenent, és un fet reconegut pels professionals que treballem amb alumnes sords que aquests generalment no tenen dificultat per aprendre a decodificar el llenguatge escrit, és a dir, per adquirir l'aspecte mecànic de la lectura (sempre que no existesquen altres problemes associats i que hi haja una atenció adequada). La dificultat apareixerà, en canvi, en la lectura comprensiva i en l'expressió escrita. En aquest apartat intentarem explicar el que acabem d'afirmar.

Una primera qüestió evident és que la causa principal de les dificultats del xiquet sord en relació amb la lectura i amb l'escriptura és el seu coneixement insuficient de la llengua oral. Com diu J. Alegría, «els problemes de lectura, en el cas dels sords, no són autèntics problemes de lectura, sinó problemes de llengua en general».

En relació amb els mecanismes de lectura i amb la comprensió lectora, J. Alegría explica que «el problema consisteix que els xiquets sords no posseeixen una via fonològica d'accés al lèxic intern equivalent a la dels oients», per ser deficiària el seu domini del llenguatge oral. Aquestes limitacions de la via fonològica dificultaran l'accés al lèxic i la comprensió lectora. Ara bé, seguint el mateix autor, «els esforços per donar als xiquets sords mitjans de comunicació oral eficaços, contribueixen a

crear en ells estructures internes que posseeixen un caràcter fonològic indiscutible». A més, «aquestes estructures poden ser aconseguïdes gràcies a la lectura labial i a les restes auditives del xiquet». Un sistema que ha demostrat la seua eficàcia en aquest sentit és el *cued-speech*, el qual, mitjançant unes determinades posicions de la mà, complementa la informació que el sord rep per labiolectura, ja que elimina les confusions pròpies d'aquesta.

En la nostra opinió existeix a més una altra via en la formació de les estructures fonològiques en el xiquet sord: es tracta de la pròpia lectura, la qual permet captar, mitjançant la percepció visual (via intacta, en principi, en el sord), les estructures de la llengua, la qual cosa contribueix sens dubte a enriquir i a consolidar les estructures fonològiques.

Ens trobem, també, amb les limitacions consegüents per la manca de vocabulari i de domini de la morfosintaxi. El xiquet deficient auditiu pot entendre una frase o un text amb un vocabulari i amb unes estructures morfosintàctiques senzilles i, en canvi, pot no entendre'n un altre amb el mateix significat, però expressat amb un lèxic i unes estructures més complexes.

Marchesi, avaluant les estratègies que utilitzen els sords per a llegir, a més dels aspectes als quals ja ens hem referit, parla també, de l'organització de la informació del text. Indica l'existència de majors dificultats en els sords que no en els oients per a utilitzar el coneixement previ a la lectura. És evident que aquests coneixements previs estan relacionats amb la deficiència d'experiències dels sords, que ve determinada pels problemes de comunicació, de recepció, d'informació i d'interacció social. Continua dient que els problemes es manifesten també en les habilitats inferencials: els sords són més lents i menys competents quan es tracta d'extraure nous significats al text a través d'una activitat inferencial. Com a raons d'aquesta limitació parla de la menor flexibilitat cognitiva i de l'orientació intel·lectual més centrada en la dada immediata que s'ha de comprendre i, també, de la pobresa lingüística.

Assenyala Marchesi que «existeix una tendència en els sords a utilitzar per a la lectura processos d'anàlisi de cadascuna de les unitats del text». Explica que aquesta tendència pot ser deguda a la seua major dificultat per a realitzar aquesta activitat analítica, normalment basada en la codificació fonològica i en el coneixement lingüístic, i els duu a recórrer a un enfocament global i reconstructiu; aquesta orientació

conduïx a una comprensió global del text junt amb una distorsió i una pèrdua d'aspectes o de detalls importants.

ORIENTACIONS EN RELACIÓ AMB ELS INICIS DE LA LECTURA

El xiquet deficient auditiu, per aprendre a llegir, generalment pot adequar-se sense massa dificultats al mètode i materials que utilitzen els seus companys d'aula.

No obstant això, és necessari, tenir en compte, entre altres possibles, les indicacions que assenyalen a continuació, algunes de les quals seran presents —amb tota seguretat— en el mètode utilitzat per al conjunt de la classe.

a) La paraula escrita ha d'anar, des de l'inici de la lectura, associada al seu significat (per mitjà de la imatge o del context) de manera que s'assegure la comprensió lectora.

b) Convé iniciar la lectura amb la presentació de les paraules de forma global; han de ser paraules amb significat per al xiquet, que poden ser molt senzilles quant a forma, si es prefereix.

c) El vocabulari utilitzat ha de ser conegut pel xiquet o adequat per a ser-ho.

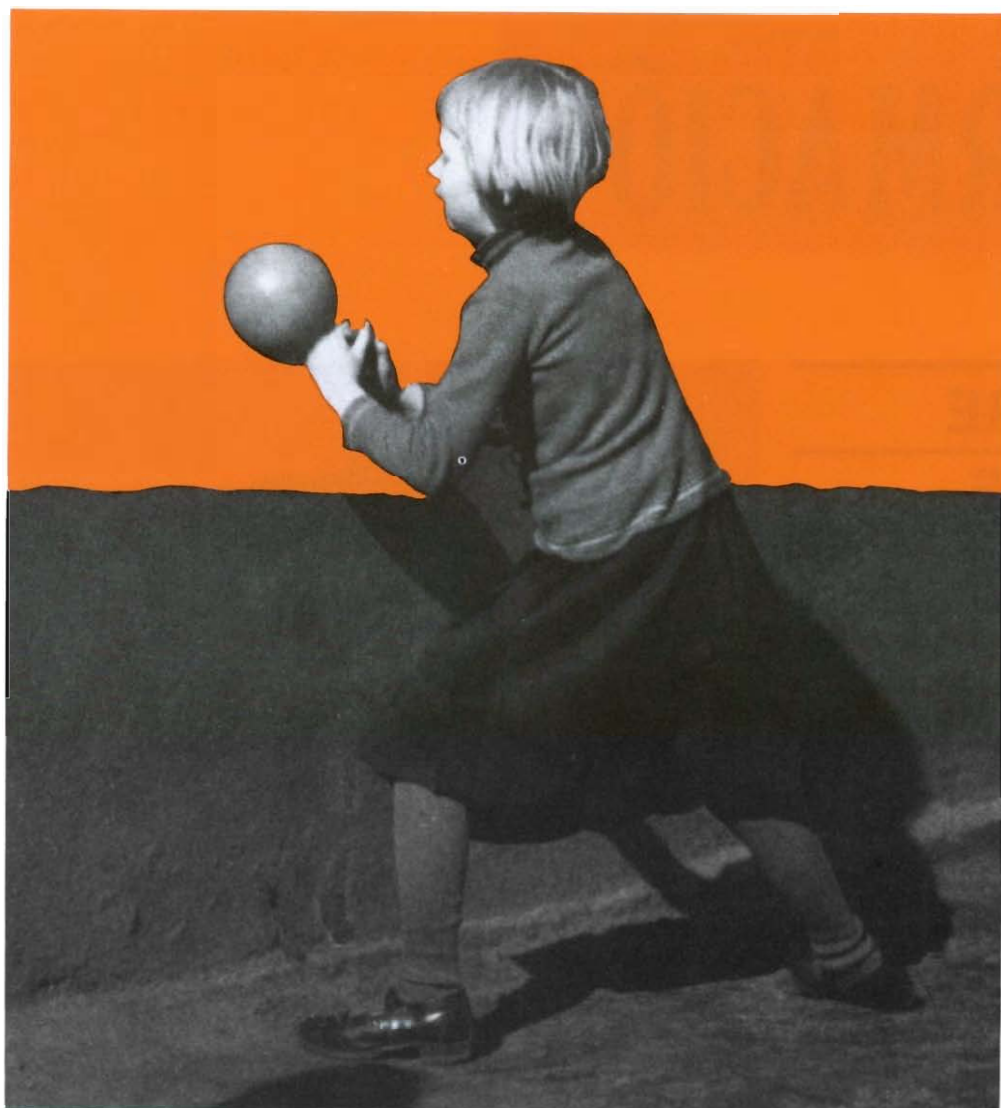
d) És molt convenient reforçar la visualització de les paraules i la seua memorització visual, amb la finalitat d'aprofitar aquesta via perceptiva.

e) Convé treballar la composició i descomposició de la paraula amb l'objectiu de desenvolupar la capacitat analítico-sintètica del xiquet en relació amb la llengua escrita i, en conseqüència, el domini de la fonologia.

f) És preferible que l'ordre d'aparició de les lletres segueixca uns criteris fonètics facilitadors.

g) Convé utilitzar gestos per tal de reforçar l'associació lletra-fonema sense emprar-los de forma sistemàtica, sinó només quan els xiquets no recorden o dubten. Poden ser útils en la lectura i, sobretot, en l'escriptura. Aquests gestos han de recordar la manera com es pronuncia el fonema i han de ser els mateixos que utilitza el logopeda en el procés de desmutització, si és que fa servir aquest sistema.

h) És importantíssim, en la lectura, evitar defectes en la fluïdesa de la parla com ara marcar les síl·labes, fer pausa darrere de cada paraula o articular amb massa força les consonants.

INDICACIONS RELACIONADES AMB LA COMPRENSIÓ LECTORA

És imprescindible que el text escrit tinga sentit per al xiquet. Ha d'estar connectat amb els seus interessos, amb els seus coneixements i amb la seua vida. Cal que ell s'adone que el llenguatge escrit serveix per a obtindre informació i per a comunicar-se.

Els textos per a llegir han de ser seleccionats per tal que no resulten excessivament difícils, per a la qual cosa s'ha de valorar en especial la complexitat del vocabulari i de l'estructuració morfosintàctica de les frases. Sovint, cal fer adaptacions dels textos corresponents a algunes matèries escolars.

És necessari afavorir el desenvolupament i la utilització de diverses habilitats i estratègies que el xiquet sord pot utilitzar per comprendre un text; aquestes són, entre altres possibles, les següents:

- El domini de la fonologia.
- La competència de la morfosintaxi.

- Els coneixements del lèxic.
- Els coneixements previs en relació amb el text que s'ha de llegir.
- L'aprofitament dels senyals contextuals, de les il·lustracions, dels titulars...
- El coneixement de l'objectiu de la lectura.
- La realització de prediccions sobre el contingut del text.
- La realització de detencions freqüents per a comentar el contingut.
- La selecció de les idees fonamentals.
- El reconeixement de la seqüència dels fets.
- La realització d'un resum de l'argument.

L'ADQUISICIÓ DE L'ESCRITURA I DE L'EXPRESSIÓ ESCRITA

En un inici, a causa de l'insuficient nivell fonològic, els xiquets deficients auditius tenen, en general, nombrosos errors d'escriptura: com que no coneixen bé la composició de les paraules, no poden realitzar correctament la transposició de la «tira fònica» a la «tira gràfica», per la qual

cosa hi haurà freqüents omissions, substitucions, adicions...

Aquesta dificultat desapareix en la mesura que els xiquets avancen en el domini de la lectura: la visualització del llenguatge escrit i l'augment del nivell fonològic —i lingüístic en general— afavoreixen aquest procés. Aquest aspecte deixa de ser problemàtic fins al punt que els alumnes sords solen ser bons en ortografia.

L'expressió escrita, en canvi, sí que és una àrea en la qual els xiquets sords tenen importants dificultats com a conseqüència, evidentment, de la manca de competència lingüística. El vocabulari, l'estructuració morfo-sintàctica de la frase i l'organització del discurs són els aspectes ací implicats, centrant-se el problema en els dos últims en especial; el seu desenvolupament ha de ser estimulat, paral·lelament, mitjançant la llengua oral i la llengua escrita tenint en compte els diferents tipus de text: la narració, la descripció, l'argumentació... i, sobretot, el diàleg, el més important per ser el que es necessita per a comunicar-se habitualment.

La lectura, si per a qualsevol persona és importantíssima per ser una via insubstituïble d'accés a la cultura i a la informació, per al deficient auditiu ho és molt més a causa de la seua dificultat per a accedir-hi per via auditiva. A més, el xiquet sord a la mesura que va dominant la lectura aconsegueix millorar també la seua parla quant a la fonètica-fonologia, la morfosintaxi, la semàntica i el discurs, és a dir, tots els aspectes del llenguatge oral, resulten enriquits a partir de l'activitat lectora. Per això cal aconseguir, malgrat que no siga fàcil, que el xiquet deficient auditiu arribe a gaudir de la lectura.

BIBLIOGRAFIA

- ALEGRÍA, J.: «Por un enfoque psicolingüístico del aprendizaje de la lectura y sus dificultades». Infancia y aprendizaje. Madrid, 1985.
- ALEGRÍA, J.; LEY BAERT, J.: «Adquisición de la lectura en el niño sordo». Serie Documentos número 5, Ministerio de Educación y Ciencia, C.N.R.E.E., Madrid, 1987.
- MARCHESI, A.: «El desarrollo cognitivo y lingüístico en el niño sordo». Ed. Alianza, Madrid, 1987.
- SOLÉ, I.: «L'ensenyament de la comprensió lectora». Ed. CEAC, Barcelona, 1987.
- SOLÉ, I.: «La enseñanza de la lectura a lo largo de la escolaridad». Revista de logopedia, foniatría y fonoaudiología, Barcelona, 1989, 4.